

قازاقستان

عاشق جباري

6

شىنجاڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى

قازاقستان

عاشقئق

جبرلارى

6

شىنچياڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى

图书在版编目(CIP)数据

哈萨克民间爱情长诗(6)/吾马尔汗·阿斯力 编:修订本.

— 乌鲁木齐:新疆青少年出版社 2006.4

ISBN 7 — 5371 — 2379 — 9

I 哈… II.吾… III.哈萨克族—诗歌—作品集—中国—
哈萨克语(中国少数民族语言) IV·I 22

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 029982 号

责任编辑:阿依塔肯·智勒合拜

责任校对:努尔斯发提

封面设计:特尼斯别克

哈萨克民间爱情长诗(6) (哈萨克文)

吾马尔汗·阿斯力 编写

新疆青少年出版社出版

(乌鲁木齐市胜利路 100 号 邮编:830001)

新疆新华书店发行 新疆地矿彩印厂印刷

850×1168 毫米 32 开本 12.1875 印张

2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷

印数:1 — 3060

ISBN7-5371-2379-9 定价:18.00 元

جاۋاپتى رەداكتورى: ايتاقىن جىلقىباي ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتورى: نۇرسىپات قۇرمەت قىزى
مۇقاباسىن جوبالاعان: تىنسىبەك اقبەك ۇلى

قازاقتىڭ عاشىقتىق جىرلارى (6)

قۇراستىرعان: ومارقان اسىل ۇلى

*

شىنچىياڭ جاستار - ورەندەر باسپاسى باستىردى
(ئۇرۇمچى جەڭس كوشەسى 100 - قورا، پ: 830001)

شىنچىياڭ شىنچۇا كىتاپ دۇكەندەرى تاراتادى
شىنچىياڭ گەولوگىيا كەن بىستەر باسپا زاۋودىندا باسلىدى
فورماتى 1/32 1168×850 م، باسپا تابامى: 12.1875

2006 - جىل ۶ساۋىر، 1 - باسپاسى

2006 - جىل ۶ساۋىر، 1 - باسلىۋى

تىراجى: 3060 - 1

ISBN7 - 5371 - 2379 - 9

باعاسى: 18.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقى — ادەببەت قازىناسى باي حالىقتاردىڭ ءبىرى. وسى كۈننىڭ ادەببەت-زەرتتەۋلەرىنەن قاراغاندا، قازاق حالقىنىڭ ولەڭ-جىر، اڭىز-اڭگىمەلەرى (ەرتەگىلەرى) ءبىزدىڭ جىل ساناۋىمىزدان بۇرىنقى 7-ئاسىردا-اق الەمگە ايگىلى بولغان. ونىڭ ءبىرسىپىراسى كورشى ەلدەردىڭ جازبالارىنا تۇسكەن، ءبىرسىپىراسى اۋىزدان-اۋىزغا تارالىپ، جاڭغىرىپ، جاڭارتىلىپ قۇلىپىرا تۇسكەن. سونان بەرگى تارىختىڭ قىيان-كەسكى ساتىلارنىڭ بارىندە ءبىزدىڭ اتا-بابالارىمىز ءوزىنىڭ ءتىل ونەرىن تارىخى قۇبىلىستارمەن بىرگە ءورىتىپ، بايىتىپ وتىرعان.

قازاق ادەببەتىنىڭ ءوسىپ جەتىلۋىندە شىعىس ادەببەتىنىڭ دە ۇلكەن رولى بولدى. شىعىس ەلدەرىنىڭ ادەببەتى جەرشارىندا ەرتە دامىغان، ادامزاتتىڭ وي دۇنيەسىنە ونەگە كورسەتكەن ەجەلگى ادەببەتتەردىڭ ءبىرى. ونىڭ شۇعىلالى بىيىگىنە قازاق ادەببەتى وتە ەرتە قۇلاش ۇردى. ونىڭ ادامگەرشىل يدەياسىنان، تاڭعا جايىپ وقىعا جەلىسىنەن، كوركەمدىك مانەرىنەن بوي تۇزەر ورنەك تاپتى. شىعىستىڭ كەسەك تۇلعالارىن (وبرازدارىن) قازاق توپىراعىندا قايتا تۇغىزىپ، قازاقى تۇرمىستىڭ وشاعىندا شىڭداپ، قازاقى ءسوز بويىۋىمەن ايشىقتاپ، قازاق ادەببەتىنىڭ التىن قازىناسىن موللىقتىردى.

ءسويتىپ قازاق ادەببەتى دامىغان ادەببەتتەردىڭ ءبىرى بولسى قالدى. بۇل كۈندە ەرتەدەن كەلە جاتقان 200 دەن اسا

ماز مازمۇنى

- 1 ەرەنعايىپ شاح عابباس
- 72 مۇڭلىق — زارلىق
- 165 قاسەن — عاينىجامال
- 285 ۶امىرزادا مەن مالىكە
- 342 داندىن مەن ناركەس

ەرەنعايب شاح عابباس

ءبىر قيسا شىعارماققا جازعان حاتىم،
اللاننىڭ تىلىمە الپ ەسىم، زاتىن.
اكەمىز ۋەندىر خالفە حاجى دەگەن،
مۇحاممەتقالى ەدى ۋەزىم اتىم.

قارقارالى قازاعى اسىل زاتىم،
كەلىسپەسە سوكپەڭىز. ئازۇ - حاتىم.
اسمانيا شاھارىندا ءبىر پاتشا،
شاح عابباس دەيدى. كەن ونىڭ اتىن.

قاراعان ءبىر وزىنە ءبىرىمنىڭ شاھار،
اۋىز بەن ايتىپ بولماس سالتاناتىن.
كورمەگەن ادام ەكەن بىردە بالا،
بولسادا قازىناسىندا سان مىڭ اتىن.

حالقىنا ادبەتتىك قۇرادى ەكەن،
ءبىر جىل تاقتا پاتشا بوپ تۇرادى ەكەن.
ەندى ءبىر جىل بەلگىسىز جولاۋشى بوپ،
ارالاپ ەلى - جۇرتىن شىعادى ەكەن.

تاعدىردىڭ تاڭ قالاسىڭ قۇدرەتىنە،
عاباستىڭ ەل تاڭ قالار كەلبەتىنە.
ئۇزىرىن اللا بەرگەن قاسىنا ەرتىپ،
ەلىنىڭ ئجۇرىپ كەتتى ئبىر شەتىنە.

ساپارغا پاتشا ئجۇرىپ كەتتى دەيدى،
قاسىنا اللابەرگەندى ەرتتى دەيدى.
ەلىنىڭ ەڭ شەتىنە بەس اي ئجۇرىپ،
كىشكەنە ئبىر شاھارغا جەتتى دەيدى.

شاھاردى كەشكە تامان ارالادى،
ەشكىم قون دەپ ايتۇغا جارامادى.
كەلگەن جاندى ئوينىنە كىرگىزبەيدى،
ئبىر ادام قوناق ەتەر تابا المايدى.

جولىققان ئبىر ادامغا ئسوز سويلەيدى، —
— جاھان كەزگەن پاقىر ەدىك، — دەپ سويلەيدى.
جولاۋشى جاھان كەزگەن پاقىر ەدىك،
ئبىر كۇنگە قوندىرىڭىز، — دەپ سويلەيدى.

جولىققان شاھار ادامى سويلەيدى كەپ:
— تەككە قوناق قىلۇغا كورمەيمىز ەپ.
پۇل بەرسەڭ تاماق پەنەن ئۇي بەرمىز،
تەك قۇدايى قوناقنىڭ كەرەگى جوق.

ئبىر ازعا ئجۇردى ەكەۋى ئۇي قىدىرىپ،
ادەتن بۇل شاھاردىڭ الدى ئۇسىپ.

جولاتپاي ءتسرى پەندە قويغاننان سولڭ،
شاھاردان كەشكە جاقىن كەتتى شىعەپ.

ەندى ەكەۋى شاھاردان شىعەپ كەتتى.
ءبىر قامىس بالاغانغا كەلىپ جەتتى.
- جان بولسا، بالاغانغا كىرگىزىڭدەر،
ءبىز عارىپ قوناقپىز، - دەپ داۋىس ەتتى.

شىنەن بالاغاننىڭ بىرەۋ شىقتى،
- قوناعىم ۇيگە ءجۇر، دەپ قۇرمەت ەتتى.
ەسكە اشىپ كىرىڭىز، - دەپ بالاغانغا،
ەكەۋىن قوشامەتتەپ جاقسى كۇتتى.

وتىردى ەكى عارىپ ۇيگە كىرىپ،
قوناق دەپ قۇرمەت تۇتتى تىكە تۇرىپ.
قاراسا بىرەۋى شال، بىرەۋى قىز،
وتىردى قايران بولپ مۇنى كورىپ.

شاھارغا سىيرىشى ەكەن شالدىڭ ءوزى،
ولاردى ەكەۋىنىڭ كوردى كوزى.
ۇلى جوق، قاتىنى ولگەن ءبىر شال ەكەن،
ەر جەتكەن قاسىندامى جالعىز قىزى.

الگى قىز ادام ەكەن جاقسى ءسوزدى،
پاكىزات تۇزىك بويلى، قىزىل ءجۇزدى.
ايەلدە اقمىلى دانا ادام ەكەن،
كەدەيلىگى بولماسا، ءبىر مىنەزدى.

ەكەۋى مەيمان، بولسۇن سوندا جاتتى،
بۇيرعان ەبىر قۇدانىڭ ەدامىن تاتتى.
ەكەۋىن قىز بەيشارا كۈتسۇن الپ،
كۈن شىعپ ەبىر ازدان سولڭ تاڭ دا اتتى.

ورنىنان تۈرەگەلدى تاڭ اتقان سولڭ،
ەكەۋىنىڭ كوڭلى خوش ەدام تاتقان سولڭ.
ەرتەڭ تاغى ەكەۋى بولدى قوناق،
قۇرمەتىن قىز بايقۇستىڭ ۇناتقان سولڭ.

كوڭلى پاتشا شاحتىڭ قىزعا تولدى،
پاتشا قىزدى الماققا كوڭلى بولدى.
اكەسىنە ەجۇز ەلۇ ەدىلدا بەرىپ،
نەكە وقتىپ، پاتشا الدى قىزدى.

جايلاندى پاتشا كوڭلى الپ قىزدى،
پاتشالىق بىلدىرمەدى قىزعا سىردى.
اس ەشىپ قىز قولىنان كىم كىپ،
ەكەۋى بەس اي سوندا ساۋىق قۇردى.

پاتشا بەس اي وتكەن ەبىلىپ كەزدى،
باستايدى قايتامىن دەپ قىزعا ەسوزدى.
ۇسىنىپ ەۋش ەجۇز ەدىلدا قىز قولىنا:
- ەكىشى كۈرە المايسىڭ، دەيدى ەبىزدى.

ەلىمە مەن قايتامىن ەندى دەيدى،
سۇيىكتىم قايتار كەزىم بولدى دەيدى.

وتىرساڭ، ەرگە شىقساڭ ەركى وزىڭدە،
رۇقسات ۋوز باسغا بەردىم دەيدى.

قىز ايتتى: كەتەسىز بە تاستاپ ۋبىزدى،
بولدىم - اۋ كورە المايتىن ەندى ۋسىزدى.
شىمدە بالاڭىز بار سىزدەن قالعان،
كەتەسىز قالاي تاستاپ ونىڭىزدى؟

- رۇقسات، رازدىعمدى بەردىم ساعان،
بەيشارا ەندى الاڭ بولما ماعان.
قىز تۇسا ۋبىر ۋوزنىڭ ۋبىل، ەركى وزىڭدە،
ۋل بولسا ۋبىزدىڭ بولار تۇعان بالاڭ.

قىز ايتتى: مەن قالامىن ۋسىز كەتكەن سوڭ،
تۇراما بالا تۇماي كۇن جەتكەن سوڭ.
ۋبىلدىرشى اتى - ۋجونىڭ كىم ەكەنن،
تابادى بالا قايدان ەرچەتكەن سوڭ؟

- مەكەنىم اسمانيا شاھارى ەدى،
يىلگەن شاح عابباس بۇكىل ەلدى.
سۇراساڭ مەنىڭ اتىم جەتىم عابباس،
نزدەسە سول شاھاردا بولام دەدى.

- ۋل تۇسا جاردەم بولىپ ۋبىر قۇدايدان،
ول بالا ۋسىزدى تاپسىن الگى جايدان.
تۇعاندا ونىڭ ۋتۇسىن ۋسىز كورمەيسىز،
تابادى بالا سوندا ۋسىزدى قايدان؟

پاتشا مينا ءسوزدى ماقۇل كوردى،
قويننان التىن تۇمار الپ بەردى.
- مويننا تاغىپ ءجۇرسىن تۇعان بالاڭ،
بەلگىسى وسى بولسىن ونىڭ دەدى.

ۇل تۇساڭ ەرەنعايىپ ەسىم بولسىن،
جول جۇرسە الپا بەرەر نەسبەسىن.
ءجۇز ءدىلدا ءوزىڭ ءۇشىن قاراجات ەت،
ونان سولڭ تاغدىر جازعان كۇن كورەرسىڭ.

جۇياتىپ جاز كوڭىلىن وسىنى ايتىپ،
پاتشا ەل - جۇرتىنا كەتتى قايتىپ.
بىلمەستەن كىم ەكەننى قىز بەيشارا،
ارتىندا قالا بەردى قايعى تارتىپ.

جاراتقان اۋىزىنا الپ جالعىز قاقتى،
قىز قالىپ پاتشادان قايعى تارتتى.
توعىز اي، ءدال توعىز كۇن دەگەن كەزدە،
الگى قىز بالپاناقىتاي ءبىر ۇل تاپتى.

بالانىڭ اتىن قويدى ەرەنعايىپ،
ءبىر جىلدا شال بايقۇستا قالدى بايىپ.
ۇيىندە باي بولدىم دەپ وتىرمايدى،
سوندادا جۇرەدى ەكەن سىير جايىپ.

سونىمەن ۇل تۇيىپتى قۇداي قالاپ،
ءبىر ءوزىن جۇباتادى مىڭعا بالاپ.

تويعىزىپ، كىيىندىرىپ بۇلدىرىشىندەي،
اناسى اسىرادى تارىيەلەپ:

سول بالا كەلدى مەنە جەتى جاسقا،
تۋادا بىلىندى ونىڭ زاتى باسقا.
مەكتەپكە وقىسىن دەپ اكەپ بەردى،
باقىتى جوق بولغان سوڭ ونان باسقا.

مولداسى بالالارغا ساباق بەردى،
چارانلار قۇلاق سالار كەزىڭ كەلدى.
ئۇش جىلدا ونەر - بىلىم بارىن بىلىپ،
تاڭدانىتى تالابمەن بۈكىل ەلدى.

ەرەنگە جاردەم بەرگەن پاتشا قۇداي،
ۋەتىلىدى ەر ونەرگە قاراپ تۇرماي.
كەلگەندە ون ئۇش جاسقا اقسىلى تولىپ،
غىلىمنىڭ بارىن بىلدى بىرىن قويماي.

ونەرياز، ويۇ وىماق، سىزۋ سىزباق،
وق اتىپ، قۇس قايرىپ، قىلىش شاپپاق.
باتىرلىق، ساۋداگەرلىك، دارىگەرلىك،
وڭاي ما بىلمەگەنگە اقسىلى ايتپاق.

قالاسىڭ كورسەڭ قايران ونەرىنە،
تىك تۇرىپ بىر اياقپەن اتقا شاپپاق.
ايتامىن قايسى بىرىن ونەرىنىڭ
ادامنىڭ شىكى سىرىن ويمەن تاپپاق.

ءدانىشپان، اقبلى زەرەك بولدى عالم،
مىنەزى حور قىزىنداي جۇرتقا مالىم.
تەڭ ءوسىپ وبى مەنەن بويى بىردەي،
ونەردىڭ دۇنيەدەگى بىلدى بارىن.

ەل ماقتاپ ەرەنعايىپ سىندى ەردى،
عايىپتان بىر كۇن وعان حابار كەلدى.
بىر كۇنى ون ءۇش جاسار بالا عالم،
كەلدى دە شەشەسىنە سالەم بەردى.

يا قىپ ەرەنعايىپ ۇيگە كىردى،
شەشەسى قۇانعاننان قاراپ تۇردى.
ونەرلى جالعىز ۇلى بولعاننان سوڭ،
شىنەن جاراتقانغا شۇكىر قىلدى.

كورگەندە كىرىپ كەلگەن بۇل بالانى،
شەشەسى، اتاسىدا قۇانادى.
ونەردىڭ ۇستەم بولسىن، ۇيرەنە بەر،
دەپ ولار باسقا جايدى سۇرامادى.

بالاسى اناسىنا: - اپا دەدى،
بالاڭدى قىلا كورمە قايا دەدى.
ويلانباي بەرىڭىزشى ماعان جاۋاپ،
انام سەن، اكەم مەنىڭ قايدا، دەدى؟

اناسى ەكى كوزگە الدى جاستى،
كوڭىلىن كەنەت ونىڭ قايعى باستى.

سوزىنە بالاسنىڭ قايران قالىپ،
ۋايم قايعى — زارمەن ارالاستى.

- جوق دەسەم اكەڭ سەنىڭ نانا المايسىڭ،
سەرنى بۇل جۇمباقنىڭ قانا المايسىڭ.
جولاۋشى الدى - داعى كەتتى تاستاپ،
ونى نىزدەپ ۋومىر بويى تابا المايسىڭ.

— مەكەننەن نەتكەن ادام ايتپاي كەتكەن،
الدە ول قاشقىن شىعار كەلگەن شەتتەن؟
اكەسن ۋىتىرى ۋجۇرىپ نىزدەمەسە،
جىگىتكە قورلىق بارما مۇنان وتكەن؟!

— ەرمەگىم سەن عانا ەدىڭ جالعىز ۋوزىڭ،
اكەڭنىڭ مەن ايتايىن ايتقان ۋسوزىن.
بەلگىگە تاستاپ كەتكەن التىن تۇمار،
ۋىىپ ال بارلىق جايدى، كورسىن كوزىڭ.

جالاڭاش بۇل تۇماردى شىكە بايلا،
تابارسىڭ دۇشپانىڭا اقىل - ايلا.
بەينەت كوپ بۇل ساپاردا سەن تارتاتىن،
جول السى، سابىرلىقپەن ونى دا ويلا.

ۋققان سولڭ دەدى ەرەن اناسىنا،
— مەن كەتتىم، انا جالعىز قالاسىڭ دا.
كەلمەن اللا جازسا نىزدەپ سەنى،
اللانىڭ كۇن كورە تۇر پاناسىندا.

ايلانپ كەلە الماسام رازى بول،
جازمشتىڭ شامام كەلمەس شاراسىنا.
اتاسىز دەگەن ءسوزدى ەستىپ تۇرىپ،
ەل - جۇرتتىڭ جۇرە المايمىن اراسىندا.

قۇدايم نە سالمايدى جازعان قۇلعا،
ەر ەرەن تاۋەكەل دەپ ءتۇستى جولعا.
بىلە الماي قاي تاراپقا باراتىنىن،
بەيشارا ءجۇرىپ كەتتى وڭدى - سولعا.

اتاسىن نىزدەي بەرسىن ەرەنعايىپ،
قاناتىن وڭ مەن سولعا ەركىن جايىپ.
قانداي ءبىر قاتەرلى جول باسسا - داعى،
ادال جان ءادىل جولدان كەتپەس تايىپ.

بىلۋگە ءستىڭ تەگىن اركىم قۇمار،
بىلگەن سولڭ بىلمەگەننىن كوڭىل تىنار.
اسمانيا شاھارنا ورايلىق،
قالعاننىن وقىعان جۇرت سودان ۇعار.

ءبىر كۈنى پاتشا تۇرىپ وي ويلايدى،
ءارءىستى اقىلعا ساپ كوپ ويلايدى.
شاھاردا بۇزىق بارما، تۇزىك بارما،
حالقىمدى بايقايمىشى دەپ ويلايدى.

پاتشا ۇيدەن شىقتى ءتۇسىن بۇزىپ،
جاقسى - جامان حالقىنىڭ بىلمەك ءۇشىن.